

УДК 340.12:342.727

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2024.41.13>

Фурман В. В.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОШИРЕННЯ ПЕВНИХ ВИДІВ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Російська агресія є основною загрозою конституційним правам і свободам українських громадян, правам і законним інтересам юридичних осіб, відповідно відсіч, протидія агресії сприяє насамперед безпеці, захисту людей, їх життя та здоров'я, їх прав і свобод. Стаття 34 Конституції України гарантує право на свободу вираження поглядів; це положення також визначає, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття присвячена виявленню особливостей притягнення до кримінальної відповідальності за порушення встановлених законодавчих обмежень щодо поширення окремих видів інформації в умовах воєнного стану.

За результатами проведеного дослідження, аналізу судової практики встановлено, що найпоширенішим видом колабораційної діяльності (стаття 111-1 КК України) є інформаційна діяльність у співпраці з державою-агресором (публічна підтримка агресії, поширення закликів до підтримки агресора та окупації, проведення референдумів на окупованих територіях тощо), найпоширенішим способом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 436-2 КК України, є поширення відповідних матеріалів у соціальних групах за допомогою Інтернет-ресурсів; обґрунтовано, що публічні заперечення або публічні заклики є діями з чітко вираженим інформаційним характером, основний зміст яких полягає у передачі, поширенні певної інформації різними шляхами.

Визначена конкуренція ч. 1 статті 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» з іншими нормами КК України, зокрема, публічні виступи на підтримку дій держави-агресора за певних обставин (наприклад, через різне трактування змісту промови) можуть бути кваліфіковані одночасно ще за ч. 2 статті 109 КК України «публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади» та ч. 1 статті 110 КК України «публічні заклики до зміни меж території або державного кордону України».

Ключові слова: збройна агресія, поширення, воєнний стан, публічне заперечення, публічні заклики, кримінальна відповідальність, колабораціонізм, пропаганда, інформація, інформаційна діяльність, кримінальний злочин.

Постановка проблеми. Факт збройної агресії РФ проти України визнано як фактично, так і юридично (наприклад, пунктами 3, 9, 11, 16, 17, 28-30, 36, 42, 49, 65 Воєнної доктрини України 2015 року (Указ Президент України від 24 вересня 2015 року № 555 «Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»). В Заяві Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків» (Постанова ВРУ від 21 квітня 2015 року № 337-УІІІ) вперше констатовано, що збройна агресія РФ проти України розпочалася 20 лютого 2014 року (абз. 1 п. 1), і фактично, і юридично вона триватиме до повного відведення з території України всіх підрозділів Збройних сил Російської Федерації, включно з підтримуваними нею найманцями, та повного відновлення територіальної цілісності України (абз. 3 п. 4).

Російська агресія є основною загрозою конституційним правам і свободам українських громадян, правам і законним інтересам юридичних осіб, відповідно відсіч, протидія агресії сприяє насамперед безпеці, захисту людей, їх життя та здоров'я, їх прав і свобод.

Правовий режим воєнного стану як інструмент публічного адміністрування забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни, як вказує О. Махмурова-Дишлюк, встановлюються для створення належних умов Збройними силами

України, іншим силам безпеки і оборони для відбиття повномасштабного вторгнення та звільнення тимчасово окупованих територій, захисту прав свобод та законних інтересів громадян, які постраждали від російського агресора [1, с. 190]. А. Мерник, Є. Стоян та К. Артеменко [2, с. 51] також наголошують, що запровадження обмежувальних заходів зумовлено передусім необхідністю швидкого відновлення територіальної цілісності, захисту суверенітету держави та захисту конституційного ладу. Запровадження воєнного стану в країні завжди супроводжується обмеженнями прав і свобод людини та громадянина, що, з одного боку, посилює ризики зловживання державою своїми повноваженнями щодо нелегітимного непропорційного втручання у права і свободи людини, з іншого – активізує необхідність запровадження ефективного законодавчого й нормативно-правового регулювання.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінець у своїй спеціальній доповіді наголошує на необхідності формування комплексу заходів, необхідних для забезпечення дотримання прав і свобод з урахуванням європейських та міжнародних норм, законодавчого врегулювання питань визначення правового захисту та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах подолання наслідків війни [3, с. 11].

Стаття 34 Конституції України гарантує право на свободу вираження поглядів; це положення також визначає, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації розглядалися Законом України «Про основи національної безпеки України» 2003 року головними реальними і потенційними загрозами національним інтересам і національній безпеці України в інформаційній сфері (стаття 7). Ч.5 статті 3 ЗУ «Про національну безпеку України» 2018 року визначає, що «загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки і оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України, інших документах з питань національної безпеки і оборони, які схвалюються Радою національної безпеки і оборони України і затверджуються указами Президента України». Чинна Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 [4] не містить деталізації конкретних загроз, а визначає пріоритети національної безпеки і напрями їх реалізації. У Стратегії воєнної безпеки України 2021 р. наголошується, що безпекове середовище у контексті воєнної безпеки на глобальному рівні характеризується посиленням боротьби за ресурси та міждержавної конкуренції із застосуванням політико-дипломатичних, економічних, інформаційних, воєнних і гібридних інструментів; головним безпековим аспектом у воєнній сфері на національному рівні залишається розв'язана РФ гібридна війна проти України, яка ведеться, зокрема, у формі використання пропаганди [5]. Маніпулятивні та пропагандистські підходи з боку російської сторони формують на тимчасово окупованих територіях специфічний інформаційний простір, який забезпечує незаконним збройним формуванням необхідний рівень підтримки серед місцевого населення, деформоване уявлення про історичні події та події сьогодення, вороже ставлення до України.

Тому актуальним є питання про межі та порядок обмеження особистих прав і свобод громадян, зокрема права на інформацію, в умовах воєнного стану та притягнення до відповідальності осіб за порушення встановлених законодавчих вимог та обмежень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення, захисту, відновлення прав і свобод людини в умовах воєнного стану, в післявоєнний стан досліджували К. Артеменко, М. Афанасьєва Н. Горбова, О. Махмурова-Дишлюк, М. Мерник, Б. Мойса, А. Палюх В. Пархета, В. Полякова, Ю. Рижук, Є. Стоян, М. Смуш-Кулеша, А. Федорова.

Проблематику заборони поширення певних видів інформації, зокрема спрямованої на пропаганду війни висвітлювали Р. Валєєв, О. Дудоров, Н. Зелінська, Т. Ісакова, О. Костенко, У. Коруц, П. Пекарь, О. Радутний, І. Сафіуліна, В. Свинцова, М. Хавронюк.

В контексті даної статті інтерес представляють праці науковців, які працюють над тематикою кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, зокрема, праці таких вчених, як В. Базов, В. Батиргарєєва, Ю. Баулін, І. Берднік, Ю. Даник, Н. Зелінська, В. Лисик, Р. Мовчан, С. Мохончук, О. Наден, А. Орлеан, Є. Письменський, О. Радутний, М. Рубашенко, О. Рябчинська, Н. Стефанів, М. Хавронюк.

Формулювання цілей. Метою даної статті є виявлення особливостей притягнення до кримінальної відповідальності за порушення встановлених законодавчих обмежень щодо поширення окремих видів інформації в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Свободі вираження поглядів присвячена стаття 10 Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод 1950 року (далі – ЄКПЛ, Конвенція), яка наділена особливим статусом у порівнянні з іншими правами, гарантованими Конвенцією, і має дуже широку сферу застосування. Так, розширене тлумачення має саме поняття «інформація»: воно охоплює не лише достовірні факти та дані або питання загального інтересу, які відображені в друкованих ЗМІ, але також і фотографії, радіо та телевізійні програми. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) визнав у рішенні від 24 травня 1988 року у справі Мюллер та інші (Muller and Others) проти Швейцарії [6], що дане право охоплює також «свободу художнього самовираження» (свободу отримувати та передавати різного роду інформацію та ідеї культурного, політичного та соціального змісту) і свободу поширювати інформацію комерційного змісту (рішення у справі Markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann проти Німеччини від 20 листопада 1989 року [7]). Стаття 10 стосується не лише змісту інформації, але також і засобів передачі інформації, оскільки «будь-які обмеження, які стосуються засобів, обов'язково негативно впливають на право одержувати і передавати інформацію» (рішення у справі Autronic AG проти Швейцарії від 22 травня 1990 року [8]). Зокрема, в рішенні у справі Мурат Вурал (Murat Vural) проти Туреччини від 21 жовтня 2014 року [9] Суд підтвердив, що стаття 10 ЄКПЛ застосовується «не тільки для найбільш поширених форм вираження, таких як промови і письмові тексти, але також і до інших, менш очевидних засобів, через які люди іноді бажають передати свої думки, повідомлення, ідеї та критичні зауваження»; стаття розповсюджується і на невербальну передачу ідей і вражень, зокрема, шляхом представлення або відображення символів (рішення у справі Вайнай (Vajnai) проти Угорщини від 8 липня 2008 року) або символічних діянь (рішення у справі Швидка (Shvydka) проти України від 30 жовтня 2014 року). Так, Суд постановив, що відображення символу, пов'язаного з політичним рухом або особою, такого як прапор, може бути ототожнене з ідеями або представити їх, а отже, може трактуватися як «вираження», гарантоване Статтею 10 ЄКПЛ.

Одночасно нагадаємо про статтю 17 Конвенції, яка поширюється на випадки, коли державі дозволяється вдатись до дій, спрямованих на скасування прав чи свобод, визнаних Конвенцією. У справі Лоулес (Lawless) проти Ірландії (рішення від 1 липня 1961 року) [10] Суд встановив чіткий зв'язок між статтею 17 та іншими статтями: «Зважаючи на те, що, на думку Суду, стаття 17, яка звернена як до груп осіб, так і до окремих осіб, має на меті унеможливити використання одного із прав Конвенції з тим, щоб надавати можливість займатись діяльністю або вдаватись до дій, які передбачають знищення прав і свобод, визначених Конвенцією; відповідно, ніхто не повинен бути наділений перевагами у використанні положень Конвенції з тим, щоб вдаватись до дій, спрямованих на знищення визначених у ній прав і свобод; ця стаття, яка вміщує заборону, не може витлумачуватись у протилежному сенсі як така, що позбавляє фізичну особу основних індивідуальних прав ...». Метою статті 17 є запобігти тому, щоб викладені в ЄКПЛ принципи могли сприяти заявникові в його діяльності, яка насправді спрямована на знищення саме цих принципів. Тобто йдеться про запобігання зловживанням правом.

Як наголосив Суд, «поза всяким сумнівом, будь-яке висловлювання, що спрямоване проти основоположних цінностей Конвенції, статтю 17 позбавляється захисту, який пропонує стаття 10» (рішення у справі Сьоро проти Франції від 18 травня 2004 року) [11].

Також ЄСПЛ керується тим, що, хоча свобода вираження думок може бути предметом винятків, «вони (думки) мають тлумачитися вузько» і «необхідність будь-яких обмежень має бути підтверджена переконливими доказами» (рішення у справі Observer і Guardian проти Сполученого Королівства від 26 листопада 1991 року), держави мають вузькі межі оцінювання відповідно до ч. 2 статті 10 Конвенції для обмежень, які накладаються на політичні промови або на дискусії з питань, які представляють інтерес громадськості (рішення у справі фон Ганновер проти Німеччини від 24 червня 2004 року).

З метою захисту національних інтересів України та української державності в умовах російської агресії в період дії воєнного стану в Україні були внесені зміни до Кримінального кодексу України, що встановили відповідальність за діяння, що в т.ч. порушують встановлені обмеження на здійснення інформаційної діяльності та права на інформацію в умовах збройної агресії.

Зокрема, Законом № 2108-IX від 03.03.2022 р. Кримінальний кодекс України (далі – КК України) був доповнений статтю 111-1, яка встановила відповідальність за колабораціонізм як особливу форму державної зради, яка полягає у військовому, політичному, економічному, адміністративному, культурному, інформаційному, медійному співробітництві громадянина України з державою-агресором або її представниками, створеними чи підтримуваними нею незаконними збройними формуваннями, яке завдало шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України [12].

В аспекті досліджуваного об'єкту необхідно зазначити ч. 1 статті 111-1 КК України «Колабораційна діяльність», що встановлює відповідальність за «публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України». В Примітці до цієї частини статті пояснюється, що публічним вважається «поширення закликів або висловлення заперечення до невідомого кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації». Як зазначає М. Хавронюк, використане в примітці слово «зокрема» означає, що можуть бути й інші форми, наприклад, публічний виступ [13]. Треба визначити певну конкуренцію зазначеної норми з іншими нормами КК України. Так, публічні виступи на підтримку дій держави-агресора за певних обставин (наприклад, через різне трактування змісту промови) можуть бути кваліфіковані одночасно ще за ч. 2 статті 109 «публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади» та ч. 1 статті 110 «публічні заклики до зміни меж території або державного кордону України» КК України.

Ч.4 цієї статті передбачає відповідальність в т.ч. за «публічні заклики до проведення незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території»; ч. 6 – в т.ч. «за здійснення інформаційної діяльності (тобто створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації) у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах».

Як вказує О. Радутний, публічні заперечення або публічні заклики є діями з чітко вираженим інформаційним характером, основний зміст яких полягає у передачі, поширенні певної інформації шляхом її відображення в словесній (вербальній) формі, емодзі або мемах, малюнках або фотографіях, у впливі на свідомість інших людей, хоча це може проявлятися і у фізичних рухах (наприклад, знищенні офіційних повідомлень на публічних дошках оголошень у місцях масового перебування населення, підкріплення закликів власним прикладом «вчиняй як я») [14, с. 110].

Треба зазначити, саме інформаційна діяльність у співпраці з державою-агресором (публічна підтримка агресії, поширення закликів до підтримки агресора та окупації, проведення референдумів на окупованих територіях тощо) є найпоширенішим видом колабораційної діяльності, що може бути підтверджено статистичними даними. Так, станом на кінець травня 2023 року більшість вироків (284 справи, або 58,68%) стосувалися саме дій, пов'язаних з публічним запереченням збройної агресії проти України або закликів до підтримки чи співпраці з Російською Федерацією [15].

До введення статті 111-1 КК України діяння кваліфікувалися за статтями 111 «Державна зрада», 114 «Шпигунство» КК України і далеко не завжди винуватість обвинувачених встановлювалась судом. Для порівняння можна згадати, по-перше, справу, яку розглядав Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області в 2016 році, про обвинувачення у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 статті 111, ч. 1 статті 114-1 КК України, спеціального кореспондента каналу «112», який працював на сході України в зоні бойових дій, знімав сюжети про батальйон «Айдар». В своїх виступах журналіст наголошував на високій дисципліні та героїзмі протилежної сторони конфлікту, фактичній громадянській війні на цій території та звинувачував українських військових у знищенні мирного населення. Безпосередньо підставою для відкриття провадження стало розміщення журналістом в мережі інтернет у відеохостингу «YouTube» на особистій сторінці у січні 2015 року відеозвернення до Президента України з публічним закликом до «всіх адекватних людей» відмовитись від мобілізації як такої, що оголошена всупереч чинному законодавству та назвав бойові дії на території України громадянською війною. Зазначаючи, що російських військ на Сході України «майже не має», а з українською армією воюють місцеві ополченці. Ці заклики за висновком судово-лінгвістичної (авторознавчої) експертизи є однією з форм підривної діяльності проти України на шкоду її обороноздатності. Але Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області, не зважаючи на таке негативне для України забарвлення висловлювань і закликів журналіста, у своєму рішенні не вбачив у діях обвинуваченого ознак державної зради, оскільки вказані виступи «охоплюються правом на свободу слова та вираження поглядів, що не обмежене законом та діє незалежно від кордонів» [16], в результаті журналіст був виправданий за всіма епізодами діянь.

По-друге, справу, за результатом розгляду якої вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 13 листопада 2023 році особу було визнано винуватою у пред'явленому обвинуваченні за ч. 1 ст. 111-1 КК України і затверджено укладену між прокурором Хмельницької обласної прокуратури і обвинуваченою угоду про визнання її винуватості у вчиненні вказаного кримінального правопорушення. Суд встановив, що діючи з ідеологічних мотивів, з метою реалізації свого протиправного умислу, спрямованого на поширення свого світогляду серед інших осіб, використовуючи особистий обліковий запис в соціально-орієнтованій мережі Інтернет «Однокласники» обвинувачена здійснювала розповсюдження відповідних текстів (дописів), фото- та відеоматеріалів: «шляхом репосту з емоцією «вважає класним» розмістила на своїй сторінці публікації з текстом щодо відкриття в Донецьку пам'ятнику хлопцю, що загинув в 13 років, рятуючи сестру; щодо власного бачення викривленої історії України; щодо схвалення дій російських солдат» [17].

Законом України від 03.03.2022 р. № 2110-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» КК України також було доповнено статтею 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» визначено десять форм злочину, серед яких також виготовлення та наступне поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України чи тимчасової окупації частини території України, або глорифікація осіб, перелічених у підп. 8 статті.

Дана стаття є достатньо новаторською для кримінального законодавства через декілька моментів, зокрема через введення нового, раніше невідомого національному праву терміну «глорифікація» (від лат. *Glorificatio* – прославлення, розхвалення, звеличення; захоплена

похвала; спів дифірамбів, славослів'я). Необхідність криміналізації героїзації загарбників, на думку В. Батиргареєвої [18, с. 40, 45], обумовлена потужним негативним потенціалом таких дій у створенні відповідного інформаційного фону, на тлі якого відбуваються ці події; їх здатністю стати серйозним викликом єдності та консолідованості українського суспільства, каталізатором зміцнення серед населення України страхів, панічних настроїв, сумнівів щодо доцільності й можливості супротиву ворожій навалі.

На відміну від діяння, передбаченого статтею 436 КК, діяння, передбачене даною статтею, може вчинятися і не публічно, тому характеризується значним ступенем латентності. До того ж серед науковців існують навіть думки щодо сумнівності необхідності криміналізації таких дій. Наприклад, Р. Мовчан зазначає, що, «не заперечуючи того, що цим непублічним діям, безсумнівно, притаманна деяка суспільна небезпечність (шкідливість), водночас можна висунути гіпотезу, що ступінь цієї суспільної небезпеки не є достатнім для визнання їх злочинними, а тому криміналізація цих проявів виглядає недостатньо обґрунтованою» [19, с. 201].

Аналіз наявної судової практики свідчить, що найпоширенішим способом вчинення зазначеного кримінального правопорушення є поширення відповідних матеріалів у соціальних групах за допомогою Інтернет-ресурсів.

Так, наприклад, ВС ККС підтримав позицію Вінницького міського суду, вироком якого жінку було визнано винуватою у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 436-2 КК України та ч. 2 ст. 436-2 КК України та призначено їй покарання: за те, що жінка впродовж 24 лютого – 22 березня 2022 року, використовуючи власний обліковий запис Вконтакте, була учасником антиукраїнської групи – «Сводки ополчення Новоросії», публікувала, поширювала та вподобувала (через VPN) на забороненій соціально-орієнтованій мережі Вконтакте з вільним доступом до перегляду іншими користувачами тексти російською мовою, щодо виправдовування та визнання правомірною збройної агресії російської федерації проти України (справа № 127/12127/22, постанова від 18.05.2023 р.).

Аналогічно за поширення через репост Петропавлівським районним судом Дніпропетровської області (справа № 188/438/22, вирок від 31.05.2022 р.) було засуджено особу за ч. 2 ст. 436-2 КК України (зокрема, засуджений, використовуючи власний акаунт в «Однокласники», в березні 2022 року поширив з охопленням друзів загальною кількістю 107 осіб та переглядом 204 тисяч разів пост спільноти «Південно-захід Росії», в якому знаходилась фотосвітлина з зображенням Ведмідя з георгіївською стрічкою та надписом «Vсем Здрасьте» з виділенням літер «V» та «Z», що використовуються окупаційними військами рф для позначення військової техніки та військових, які проводять бойові дії на території України; у квітні 2022 року він зробив репост зображення прапора «Новоросії» з стиснутим кулаком та написом «Я з Луганську» (російською мовою), що містить представлення збройної агресії рф проти України як внутрішнього громадянського конфлікту (4,7 тисяч переглядів, 141 коментар); поширив пост спільноти «Конфлікт та світова політика» з твердженнями, що Президент України повинен бути виданий владі РФ (512 переглядів, 245 коментарів); поширив пост спільноти із зображенням ватажка Чечні, мовляв він подав заявку в друзі та заголовком статті, що містить глорифікацію таких осіб (3,5 тисяч переглядів, 603 коментарі).

Прилуцький міськрайонний суд Чернігівської області (справа №742/1628/23, вирок від 05.09.2023 р.) визнав вину громадянки України у вчиненні дій, передбачених ч. 2 ст. 436-2 КК України, зокрема жінка похилого віку, маючи обліковий запис в соціальній мережі «Однокласники», шляхом використання функції «вподобати», яка автоматично розміщує дану публікацію на особистій сторінці користувача, розміщувала на своєму обліковому записі публікації, що ставали доступними в стрічці новин осіб зі списку друзів та необмеженій кількості користувачів соціальної мережі «Однокласники». Згодом лінгвістичними експертизами ці дописи були визнані такими, що містили виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України.

Для статистики, згідно з Єдиним звітом про кримінальні правопорушення, який розміщений на офіційному веб-сайті Офісу генерального прокурора, за січень-квітень 2024 року [20] за цією статтею обліковано 427 кримінальних проваджень, з яких: у 178 – особам вручено

повідомлення про підозру; 102 – направлено до суду з обвинувальним вироком. Загалом станом на 1 травня 2024 року рішення про закінчення чи зупинення не прийнято щодо 304 справ.

Висновки. Найпоширенішим видом колабораційної діяльності (стаття 111-1 КК України) є інформаційна діяльність у співпраці з державою-агресором (публічна підтримка агресії, поширення закликів до підтримки агресора та окупації, проведення референдумів на окупованих територіях тощо), найпоширенішим способом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 436-2 КК України, є поширення відповідних матеріалів у соціальних групах за допомогою Інтернет-ресурсів.

Публічні заперечення або публічні заклики є діями з чітко вираженим інформаційним характером, основний зміст яких полягає у передачі, поширенні певної інформації різними шляхами.

Треба зазначити конкуренцію ч. 1 статті 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» з іншими нормами КК України, зокрема, публічні виступи на підтримку дій держави-агресора за певних обставин (наприклад, через різне трактування змісту промови) можуть бути кваліфіковані одночасно ще за ч. 2 статті 109 КК України «публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади» та ч. 1 статті 110 КК України «публічні заклики до зміни меж території або державного кордону України».

Використана література:

1. Махмурова-Дишлюк О. П. Адміністративно-правовий режим воєнного стану як комплексний інструмент публічного адміністрування забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян та прав і законних інтересів фізичних осіб в умовах російсько-української війни. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 185–190.
2. Мерник А., Стоян Є., Артеменко К. Обмеження прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 49–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/7>.
3. Лубінець Д. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України за період 24 лютого – 31 жовтня 2022 року. Харків: Видавництво «Право», 2022. 108 с. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%96/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C.pdf>.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.
5. Стратегія воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25.03.21 р. № 121/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 27. Ст. 1321.
6. Case of Muller and Others v. Switzerland (Application № 10737/84). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57487>.
7. Case of Markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany (Application № 10572/83). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57648>.
8. Case of Autronic AG v. Switzerland (Application № 12726/87). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57630>.
9. Case of Murat Vural v. Turkey (Application № 9540/07). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-147284>.
10. Case of Lawless v. Ireland (Application № 332/57). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57518>.
11. Case of Seurot v. France (Application № 57383/00). URL: <https://www.legal-tools.org/doc/dtqzcv/pdf/>.
12. Пояснювальна записка до Проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» № 5144 від 24.02.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25699>.
13. Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм. *ЦППР*. 28.04.2022 р. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsijna-diyalnist-nova-stattya-kryminalnogo-kodeksu/>.
14. Радутний О.Е. Публічні заклики та заперечення як форми інформаційної колабораційної діяльності за кримінальним кодексом України. *Інформація і право*. 2022. № 2(41). С. 99–115.

15. Калхун Н. Закон про колабораційну діяльність в Україні. *JastTalk*. URL: <https://justtalk.com.ua/post/zakon-pro-kolaboratsijnu-diyalnist-v-ukraini->.
16. Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 12 травня 2016 року. Справа № 344/4742/15-к, Провадження № 1-кп/344/1/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57626315>.
17. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 13 листопада 2023 р. у справі № 686/27632/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114842243>.
18. Батиргарєва В. С. До кримінологічного аналізу виправдовування, визнання правомірною або заперечення збройної агресії РФ та глорифікації її учасників як нового виклику безпеці інформаційного простору України. *Інформація і право*. 2022. № 4(43). С. 37–49.
19. Мовчан Р.О. Кримінально-правова новела про виправдовування збройної агресії Російської Федерації проти України (ст. 436-2 КК України): правозастосовні та правотворчі проблеми. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія «Право»*. 2022. № 13(25). С. 197–204.
20. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-квітень 2024 року. *Офіційний веб-сайт Офісу генерального прокурора. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

References:

1. Makhmurova-Dyshliuk O. P. (2024) Administrativno-pravovyi rezhym voiennoho stanu yak kompleksnyi instrument publicnoho administruvannya zabezpechennia prav, svobod i zakonnykh interesiv hromadian ta prav i zakonnykh interesiv fizychnykh osib v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [The administrative-legal regime of martial law as a comprehensive tool of public administration to ensure the rights, freedoms and legitimate interests of citizens and the rights and legitimate interests of individuals in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Kyivskiy chasopys prava*. № 1. S. 185–190 [in Ukrainian].
2. Mernyk A., Stoian Ye., Artemenko K. (2022) Obmezhenia prav liudyny ta osnovopolozhnykh svobod v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Restrictions on human Rights and fundamental Freedoms under the Conditions of marital Law in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 11. S. 49–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/7> [in Ukrainian].
3. Lubinets D. Spetsialna dopovid Uповnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny shchodo doderzhannia prav osib, yaki postrazhdaly vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy za period 24 liutoho – 31 zhovtnia 2022 roku [Special report of the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine regarding the observance of the rights of persons who suffered as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine for the period from February 24 to October 31, 2022]. Kharkiv: Vydavnytstvo «Pravo», 2022. 108 s. Retrieved from: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%96/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C.pdf> [in Ukrainian].
4. Prezydent Ukrainy (2020) Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» vid 14.09.2020 № 392/2020. [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated «On the National Security Strategy of Ukraine» of 14 September, 2020 № 392/2020] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> [in Ukrainian].
5. Prezydent Ukrainy (2021) Stratehiia voiennoi bezpeky Ukrainy vid 25.03.2021 № 121/2021 [Military security strategy of Ukraine of 25 Mart, 2021 № 121/2021]. *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy*. 2021. № 27. St. 1321 [in Ukrainian].
6. Case of Muller and Others v. Switzerland (Application № 10737/84). Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57487> [in English].
7. Case of Markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany (Application № 10572/83). Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57648> [in English].
8. Case of Autronic AG v. Switzerland (Application № 12726/87). Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57630> [in English].
9. Case of Murat Vural v. Turkey (Application № 9540/07). Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-147284> [in English].

10. Case of Lawless v. Ireland (Application № 332/57. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57518> [in English].
11. Case of Seurot v. France (Application № 57383/00). Retrieved from: <https://www.legal-tools.org/doc/dtqzcv/pdf/> [in English].
12. Poiasniuvalna zapyska do Proiektu Zakonu «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv (shchodo vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist)» № 5144 vid 24.02.2021 r. [Explanatory note to the Draft Law "On Amendments to Certain Legislative Acts (Regarding the Establishment of Criminal Liability for Collaborative Activities)" No. 5144 dated February 24, 2021.] Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25699> [in Ukrainian].
13. Khavroniuk M. Kryminalna vidpovidalnist za kolaboratsionizm. *TsPPR*. 28.04.2022 r. [Criminal liability for collaborationism]. Retrieved from: <https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsijna-diyalnist-nova-stattya-kryminalnogo-kodeksu/> [in Ukrainian].
14. Radutnyi O.E. (2022) Publichni zaklyky ta zaperechennia yak formy informatsiinoi kolaboratsiinoi diialnosti za kryminalnym kodeksom Ukrainy [Public appeals and objections as forms of informational collaborative activity under the Criminal Code of Ukraine]. *Informatsiia i pravo*. № 2(41). S. 99–115 [in Ukrainian].
15. Kalkhun N. Zakon pro kolaboratsiinu diialnist v Ukraini [Law on antitrust activities in Ukraine]. *JastTalk*. Retrieved from: <https://justtalk.com.ua/post/zakon-pro-kolaboratsijnu-diyalnist-v-ukraini-> [in Ukrainian].
16. Vyroky Ivano-Frankivskoho miskoho sudu Ivano-Frankivskoi oblasti vid 12 travnia 2016 roku. Sprava No 344/4742/15-k, Provadzhennia No 1-kp/344/1/16. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57626315> [in Ukrainian].
17. Vyroky Khmelnytskoho miskraionnoho sudu Khmelnytskoi oblasti vid 13 lystopada 2023 r. u spravi № 686/27632/23. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114842243> [in Ukrainian].
18. Batyrhareieva V. S. (2022) Do kryminolohichnoho analizu vypravdovuvannia, vyznannia pravomirnoiu abo zaperechennia zbroinoi ahresii RF ta hloryfikatsii yii uchasykyv yak novoho vyklyku bezpetsi informatsiinoho prostoru Ukrainy [To the criminological analysis of the justification, recognition as legitimate or denial of the armed aggression of the Russian Federation and the glorification of its participants as a new challenge to the security of the information space of Ukraine]. *Informatsiia i pravo*. № 4(43). S. 37–49 [in Ukrainian].
19. Movchan R. O. (2022) Kryminalno-pravova novela pro vypravdovuvannia zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy (st. 436-2 KK Ukrainy): pravozastosovni ta pravotvorchi problemy [Criminal Law Novel about Justifying the armed Aggression of the Russian Federation against Ukraine (Article 436-2 of the Criminal Code of Ukraine): Law Enforcement and Law-making Problems]. *Naukovo-informatsiinyi visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho*. Serii «Pravo». № 13(25). S. 197–204 [in Ukrainian].
20. Yedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen-kviten 2024 roku [Unified report on criminal offenses for January-April 2024]. *Ofitsiinyi veb-sait Ofisu heneralnoho prokurora. Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia*. Retrieved from: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kryminalni-pravoporushennia-ta-rezultaty-yikh-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].

Furman V. Criminal liability for the expansion of new types of information in the minds of the military regime

Russian aggression is the main threat to the constitutional rights and freedoms of Ukrainian citizens, the rights and legitimate interests of legal entities, accordingly, countering aggression contributes primarily to the safety and protection of people, their lives and health, their rights and freedoms. Article 34 of the Constitution of Ukraine guarantees the right to freedom of expression; this provision also states that everyone has the right to freely collect, store, use and disseminate information. The exercise of these rights may be limited by law in the interests of national security, territorial integrity or public order in order to prevent riots or crimes, to protect public health, to protect the reputation or rights of others, to prevent the disclosure of information obtained in confidence, or to maintain authority and impartiality of justice.

The article is devoted to identifying the features of bringing to criminal responsibility for violation of established legal restrictions on the distribution of certain types of information under martial law.

According to the results of the conducted research and analysis of judicial practice, it was established that the most common type of collaborative activity (Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine) is informational activity in cooperation with the aggressor state (public support for aggression, spreading appeals to support the aggressor and the occupation, holding referendums in the occupied territories etc.), the most common way of committing the criminal offense provided for in Article 436-2 of the Criminal Code of Ukraine is the distribution of relevant materials in social groups using Internet resources; it is substantiated that public objections or public appeals are actions with a clearly expressed informational character; the main meaning of which is the transmission and dissemination of certain information in various ways.

The determined competition of part 1 of article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine "Collaborative activity" with other norms of the Criminal Code of Ukraine, in particular, public speeches in support of the actions of the aggressor state under certain circumstances (for example, due to different interpretations of the content of the speech) can be qualified at the same time under part 2 of Article 109 of the Criminal Code of Ukraine "public appeals for a violent change or overthrow of the constitutional order or for the seizure of state power" and Part 1 of Article 110 of the Criminal Code of Ukraine "public appeals for changes in the territory or state border of Ukraine."

Key words: *armed aggression, proliferation, martial law, public denial, public appeals, criminal responsibility, collaborationism, propaganda, information, information activities, criminal crime.*